

УДК 821.161.2(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2022.3.11>**Сібрук Анастасія Володимирівна,**

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету,
почесний запрошений співробітник
Школи археології та стародавньої історії Лестерського університету
ORCID ID: 0000-0002-4007-2450
anastasiia.sibruk@npp.nau.edu.ua

Литвинська Світлана Віталіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету
ORCID ID: 0000-0002-5761-5124
svitlana.lytvynska@npp.nau.edu.ua

Кошетар Уляна Петрівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету
ORCID ID: 0000-0001-7713-1576
uliana.koshetar@npp.nau.edu.ua

ЗНАЧЕННЯ ПРИКРАС В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ВОЄННИХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

Метою розвідки є окреслення значення прикрас в українській культурі різних етапів розвитку людства. У статті зосереджено увагу на дослідженні семантики елементів оздоблення тіла та одягу людини, їх особливостей та функціональних відмінностей протягом століть. Закцентовано увагу на тому, що українські прикраси – це особливий і дуже давній вид декоративно-ужиткового мистецтва. В його образах, зручних утилітарних формах і динамічних мотивах орнаменту містяться символи природи, історичні мотиви, особливості побуту та світосприйняття українського народу. Первісними прикрасами були татуювання тіла та різноманітні амулети. Мистецтво прикрашання тіла було відоме вже у прадавні часи. З джерел людської історії бере свій початок історія прикрас. Потреба прикрашати тіло яскраво виражена у примітивних народів, навіть більше ніж потреба в одязі. З давніх-давен прикраси паралельно з естетичною функцією виконували інші важливі завдання. По-перше: були оберегом, амулетом, талісманом. По-друге: застібали, закріплювали одяг, взуття, пояс, прикрашали зачіску. Кожна епоха створювала власні прикраси не тільки з точки зору стилю, а й матеріалу, техніки та способу обробки. Мистецтво найдавніших часів вбирає у себе різні функції: обрядово-магічну, практично-пізнавальну, знаково-комунікативну. Особливості стародавньої культури полягають у синкретизмі, відсутності чіткої межі між художньою та життєво-практичною сферами людської діяльності. Синкретичність виражається і у відсутності чіткої жанрово-видової структури. У дослідженні зроблено спробу проаналізувати важливість прикрас у житті сучасних українців, простежити зміну пріоритетів українців у мирний та воєнний час.

Ключові слова: прикраса, тотемізм, фетишизм, амулет, оберег.

Sibruk Anastasiia, Lytvynska Svitlana, Koshetar Uliana. THE SIGNIFICANCE OF JEWELLERY IN UKRAINIAN CULTURE: FROM ANCIENT TIMES TO THE MILITARY REALITIES OF TODAY

The aim of the article is to describe the significance of jewelry in Ukrainian culture at various stages of human development. The research focuses on the study of the semantics of the elements of human body decoration and clothing, their features and functional differences over the centuries. Attention is focused on the fact that Ukrainian jewelry is a special and very ancient type of decorative and applied art. His images, convenient utilitarian forms

and dynamic motifs of the ornament contain symbols of nature, historical motifs, peculiarities of everyday life and worldview of the Ukrainian people. The original decorations were body tattoos and various amulets. The art of body decoration was known already in ancient times. The history of jewelry originates from the sources of human history. The need to decorate the body is clearly expressed in primitive peoples, even more than the need for clothes. Since ancient times, decorations performed other important tasks in parallel with the aesthetic function. First: they were a charm, an amulet, a talisman. Secondly: they fastened, fixed clothes, shoes, belts, decorated hair. Each era created its own jewelry not only from the point of view of style, but also from the point of view of material, technique and method of processing. The art of the most ancient times incorporates various functions: ritual-magical, practical-cognitive, symbolic-communicative. Peculiarities of ancient culture are syncretism, the absence of a clear boundary between the artistic and life-practical spheres of human activity. Syncretism is also expressed in the absence of a clear genre-species structure. In the study, an attempt was made to analyze the importance of jewelry in the life of modern Ukrainians, to trace the change in priorities of Ukrainians in peacetime and wartime.

Key words: jewelry, totem, fetish, amulet.

Постановка проблеми. Декоративно-ужиткове мистецтво поділяється на дві групи: монументальне мистецтво (зображення на стінах печер, гrotів або скелях) та мистецтво малих форм (фігурки, прикраси). Для нашого дослідження важлива друга група. Нашим завданням є аналіз значення прикрас на різних етапах розвитку людства, їх місце у розвитку декоративно-прикладного мистецтва. Для цього необхідно визначитися з поняттям, що саме ми вважаємо прикрасою. Важко надати перевагу певній класифікації прикрас. Основною причиною цього є регіональні відмінності. За основу класифікації можна брати стать, вік, регіон побутування, призначення... Найчастіше виділяють три види прикрас – вушні, шийні, нагрудні. Проте ця класифікація випускає найбільш популярну прикрасу серед населення і в наш час – обручку, перстень. Виділяють також і речі, які можна віднести, як до прикрас, так і до елементів одягу (пояс, вінок...). Найпоширенішими прикрасами серед населення України «були і залишаються сережки, намисто, перстень, дукати, хрести (питання про те, чи є хрест прикрасою також залишається спірним, так як це культовий предмет)» [1, с. 5]. Спробуємо розглянути прикраси за узагальненою характеристикою, беручи за основу не лише прикраси як елементи оздоблення тіла, а й елементи одягу та його орнаментування.

Виклад основного матеріалу. Первісні прикраси належать добі палеоліту (1 млн. – 13 тис. років до н. е.), вони виготовлялися з каменю, глини, кістки, що яскраво доводять їх естетико-художнє значення. Найдавніша людина сучасного типу з'явилася на тери-

торії України в палеоліті, а саме в ашельський час (1 млн. років тому), приблизно у цей час з'явилися і перші прикраси. На різних хронологічних етапах пізнього палеоліту (40–13 тис. років до н. е.) декоративно-ужиткове мистецтво набуло широкого розповсюдження. Різноманітні типи декоративних виробів знайдено на 23 стоянках. Серед них домінують прикраси одягу, тіла, які виготовляли із різних природних матеріалів. Серед величезної кількості виробів особливої уваги заслуговують фігурки, вкриті геометричним орнаментом (зигзаги, меандри, ромби, кути, трикутники) – браслети з ікол мамонта. Прикраса з геометричним орнаментом несе у собі глибоке естетичне та символічне значення. Геометрична символіка – це символіка, пов'язана із семантикою геометричних фігур, кожна з фігур має власне змістове навантаження: «Ромб – символ матеріального благополуччя та продовження роду; спіраль – еволюція всесвіту, знак зародження нового життя; трикутник – тріада» [2, с. 34].

За доби палеоліту різні види каменю та зубів передусім несли захисну функцію, були амулетами, захисниками від злих сил та хвороб. Це пов'язано з найдавнішими віруваннями, що склалися з елементів анімізму, тотемізму та фетишизму. Ікла тварин, що носили наші предки, були фетишами. «Фетишизм – система уявлень про надприродні властивості предметів та поклоніння їм» [3, с. 57]. Люди вірили у надприродну силу певної тварини (на шиї було достатньо носити частинку цієї тварини – зуб, шерсть, ніготь; це означало, що ця тварина завжди знаходиться поряд з тобою), яка була тотемом їхнього племені.

Кожне плем'я мало свій тотем, це могла бути рослина чи тварина, яка, за віруваннями, мала душу і могла карати або нагороджувати. Досліджуючи прикраси, важко відокремити фетишизм від тотемізму та анімізму, ці поняття є взаємодоповнюючими. У цей період виникає релігія, тому прикрасам надається велике магичне і ритуальне значення. За прикрасою можна було сказати, до якого племені належала людина, якому тотему вона поклонялася. Ці вірування розвинулись в епоху мезоліту та неоліту.

Періодом розквіту орнаменталізації стає епоха неоліту (4–3 тис. р. до н. е.). Основною метою нанесення орнаменту було надання предметі особливої сили, структура орнаменту визначалася тим об'єктом, для якого він призначений. Саме цей час великого значення надається похованню: разом з покійником ховають зброю, прикраси, їжу – все, що йому потрібно на тому світі. «Поховальний одяг більшості небіжчиків прикрашався різноманітним намистом з перламутру, каменю, кістки, підвісками із ікол зубрів, оленя, риби» [4, с. 128]. Це все пов'язано з тотемізмом і віруваннями у життя після смерті, а також у те, що тотем племені обов'язково допоможе і на тому світі. Скоріш за все, для культових потреб виготовлявся особливий посуд і прикраси, орнамент якого мав складне ідеологічне навантаження. Основна орнаменталізація була така: «хрести – символи життя і смерті, всесвіту, чотирьох сторін світу; кола – символи єдності світу і жіночого начала; кола, поділені на дві частини, які могли символізувати день і ніч; зірками, вписаними у коло» [5, с. 379]. За орнаментом прикрас покійного можна було багато сказати про цю людину та її місце у племені. Ці обряди знайшли відображення і в добі енеоліту.

У прикрасах розквіту енеоліту на прикладі трипільської культури можна зустріти велике розмаїття вже не тільки геометричних орнаментів, а й рослинних. Серед них виокремлюється символ світового древа, що відбився у орнаменталізації прикрас та посуді трипільської культури. Найрізноманітнішу інформацію про світосприйняття трипільців дає аналіз орнаментики, представленої на посуді, ста-

туетках та прикрасах. Зазначено, що в основі орнаментальних композицій лежали певні космологічні уявлення, ідея плінності часу, що відбилися в побудові композиції, конкретних схемах розпису. Велика кількість знахідок пов'язана з зображенням змія. «Змій є одним із основних образів світової міфології. Коло його значень надзвичайно широке. Це і творець світу, й уособлення стихій, і дух місцевості, і захисник, і сексуальний символ, і втілення нечистої сили, і володар вод та підземного вогню» [5, с. 144]. Часи бронзової ери (3–1 тис. р. до н. е.) відомі розвитком металургійного виробництва. Металургійне виробництво славалося створенням різних видів прикрас. Серед них переважали такі: намистини, пронизки, браслети, підвіски, платівки-аплікації, амулети, шпильки, скроневі кільця, персні. В епоху залізного віку (1 тис. до н. е. – 1 тис. н. е.) в орнаменталізації починає переважати звіриний стиль. Це окремий стиль у мистецтві ранньої залізної доби, зображення тварин або частин їхнього тіла, який зародився ще за доби палеоліту, і виникнення якого пов'язане з пережитками тотемізму. Звіриний стиль переважає і в культурі Скіфії. Найпоказовішою прикрасою цього часу є «Скіфська пектораль». Велика нагрудна прикраса: 30,6 см у діаметрі, вага 1,15 кг. Золота пектораль знайдена українським археологом Б. Мозолевським 21 червня 1971 року у кургані Товста Могила (Дніпропетровська область). Знахідка датована 4 ст. до н. е., визнана шедевром світового мистецтва. На думку вчених, пектораль колись була прикрасою скіфського царя. У сучасних наукових теоріях пектораль розглядається як відображення способу життя древніх скіфів, їх сприйняття світу та протиставлення сил у ньому, а також скіфські міфи про створення всесвіту. Відомо також, що фігури, відлиті у золоті на пекторалі, зображують давніх скіфів саме такими, якими вони були тисячоліття тому. У композиції пекторалі дивно поєднуються фігури людей, звірів, міфічних грифонів, а також квіти, відтворені у золоті із використанням різноманітних технік. Пектораль вражає своєю виразністю і вважається одним із найбільш досконалих витворів ювелірного мистецтва, створених людством.

Композиція пекторалі складається з трьох рівнів: найнижчий – анімалістичні сцени за участю міфологічних та реалістичних звірів, середній – флористичні мотиви, верхній – сцени за участю скіфів та домашніх тварин. Є кілька версій-інтерпретацій зображуваних мотивів. За деякими – на пекторалі зображено побутові сцени із життя скіфів. За іншими – скіфська легенда про Золоте руно та двох братів, що вирушили на його пошуки. Багато теорій існувало щодо пояснення значення фігур, зображених на прикрасі. На нашу думку, наші пращури мали міфологічне мислення, тому переконливою є думка, що пектораль пов'язана з легендою про Золоте руно.

Старожитності Черняхівської культури (II–V ст.) були виявлені В.В. Хвойкою, вони привернули увагу вчених своєю самобутністю і незвичайністю. Важливе місце займають елементи костюма (фібули, пряжки) та прикраси (намистини, підвіски, персні). «Серед прикрас слід відзначити п'ятнадцять залізних відерцеподібних підвісок з поховання. Підвіски-відерця мають вигляд невеличкого циліндрика, до якого знизу прикріплене дно, а зверху півкругом вигнута дужка. Висота підвіски 18 мм, діаметр – 10 мм. Цей тип прикрас був широко відомий у Європі у III–IV ст. До категорії прикрас також належить бронзовий дротяний перстень діаметром 20 мм та дві намистини. Намиста в черняхівських племенах були популярною та доступною прикрасою» [6, с. 72].

Культура давніх слов'ян також багата на прикраси, до наших часів дійшли пам'ятки Зарубинецької культури (I–II ст. н. е.). Специфічним зарубинецьким типом прикрас були різноманітні бронзові булавки, серед яких зустрічаються вироби зі спіральною голівкою або із завершенням у вигляді петлі, як відомо, семантика таких геометричних візерунків – це безкінечність та коловорот життя. До складу середньодніпряньського костюма II–IV ст. (очевидно, святкового або престижного) входили великі трикутні, перекладчасті та підковоподібні фібули, нагрудні ланцюжки з великих плоских ланок, масивні браслети з поперечними ребрами, шийні гривни, різноманітні та пластичні підвіски (здебільшого у

вигляді півмісяця), деталі намиста, пластинчасті головні вінці з карбованим орнаментом тощо. Прикраси з виїмчастою емаллю виявлені на пізньюзарубинецьких та київських поселеннях території України. Крім того, виразні комплекси різноманітних категорій прикрас з емаллю походять зі скарбів, найвідомішими серед яких є Жулинський, Межигірський поблизу Києва та Бортнянський на Чернігівщині. З появою у лісостепу населення черняхівської культури, мода місцевих племен змінюється, замість прикрас кола виїмчастих емалей населення київської культури IV ст. починає широко користуватись фібулами, пряжками та іншими прикрасами, які потрапили до них через сусідню черняхівську культуру або виготовлялися місцевими майстрами за провінційноримськими взірцями. Саме населення черняхівської культури мало значно ширший набір прикрас та деталей костюма. В цей час у Східній Європі існувало кілька типів фібул, в оформленні яких помітні етнографічні риси окремих етнокультурних груп [4, с. 594-595].

Прикладне мистецтво слов'янських племен періоду формування держави Київська Русь характеризувалося глибоким прагматизмом мислення, утилітарністю і не було схоже на сучасне декоративне оформлення речей. Середньовічний майстер створював форму і орнамент речей, які набували символіки відповідно до ритуальної цінності і зразка. Відомо, що екстравертна форма моральної свідомості середньовіччя поєднувала художню символіку з матеріальною цілісністю. Значну силу мали архетипові образи і підсвідоме. Саме тому символіка творів прикладного мистецтва тісно пов'язана з комунікативними та релігійними функціями, які доповнювалися соціальними, економічними, політичними. Прикраси визначали соціальний статус особи у становій ієрархії, мали сакральне і престижне значення. Визначне місце посідали твори про честь та славу, вони поєднували у собі духовну цінність з релігійно-етичними мотиваціями.

У часи Київської Русі декоративно-прикладне мистецтво досягло високого рівня. Цінувалися твори художнього ремесла,

виготовлені в техніці черні, а також срібні окуття рогів тура, срібні браслети тощо. «Крім виробів із золота і срібла, існувало художнє металеве литво, різьблення на камені тощо. VIII–X ст. – наступний період розвитку слов'янського ювелірного мистецтва. У цей час з'являються виготовлені слов'янськими майстрами більш тонкі та складні речі, серед яких: скроневі кільця, сережки, персні. Характерною ознакою цього періоду є вишуканий геометричний стиль, а також широко застосовується техніка зерні, запозичена зі Сходу. Перелік прикрас VIII–X ст. можна доповнити вишуканими виробами, що походять зі скарбів. Так, харківський скарб, знайдений у волинцевській посудині, складався із золотих та срібних сережок, срібних плоских підвісок, срібних браслетів, шийної гривни, антропоморфних фібул, срібного ланцюжка, деталей поясного набору» [4, с. 926]. З XI ст. майстри-ювеліри виготовляють намиста, хрести, оправу ікон... Техніко-стилістичні прийоми переймають від грецьких майстрів. Яскравим та художньо виразним доповненням до українського народного одягу були прикраси, що знімаються. Давньоруські майстри володіли різними техніками обробки металу – карбуванням, куванням, литвом. На весь світ були відомі вироби давньоруських ювелірів. Гордістю давньоруського мистецтва були перегородчасті емалі. Київські майстри успадкували цю техніку від Візантії і досягли в ній виняткової віртуозності.

Поступово на зміну язичницьким прикрасам приходять християнські, з'являється велика кількість натільних хрестів. Хоча, питання приналежності хреста до християнства є спірним. Хрест має подвійну природу. З одного боку – це християнська святиня, з іншого – язичницький символ, що був знайдений у багатьох давніх похованнях. Проте поширення найпростіших видів хрестів пов'язується з поширенням християнського обряду. В Києві було знайдено багато хрестоподібних підвісок з тонкого срібного листа. Інша чисельна група натільних хрестів – «хрестики скандинавського типу» – у вигляді рівнокільцевого хреста з рельєфним орнаментом, розширені кінці якого прикра-

шені перлинами, а в центрі – концентричні кола або хрест. Деякі дослідники вважають, що ці хрестики є візантійськими прототипами. Цікавою є група хрестів з так званим грубим зображенням Христа, що виготовлялися найчастіше із срібла, зрідка з бронзи. У XI–XII століттях такі хрестики у великій кількості виготовлялися давньоруськими ремісниками. «До київського виробництва належать і хрести з жовтою виімчастою емаллю. Відомо чотири типи: трилопате-кінцеві, овально кінцеві, з кінцями, прикрашеними пальметками, прямокутно кінцеві» [4, с. 942]. Київські ювеліри виготовляли переважно трилопатекінцеві хрестики, скоріш за все, це пов'язано з символікою числа «три». Мистецтво Київської Русі – яскрава сторінка в історії світової культури доби середньовіччя.

Мистецтво XIV–XVII ст. принесло великі зміни у декоративно-прикладне мистецтво. Львівські майстри художнього металу, ювеліри, зброярі, гончарі, різьбярі по дереву та каменю славилися далеко за межами України, їх вироби користувалися великим попитом. З різних технік металу найбільшої витонченості та майстерності вимагало золотарство. Золотарі виготовляли коштовний посуд, зброю та ювелірні прикраси. При цьому застосовувались різні техніки – емалювання, різьблення та шліфування, інкрустація золотом та сріблом, оздоблення коштовним камінням. Ці вироби призначалися, головним чином, для заможних верств, і майстри, враховуючи смаки замовників, переважно орієнтувалися на західноєвропейські зразки. В основному, до оригінальних пам'яток золотарства належать предмети церковного призначення – хрести. Впродовж XVII–XVIII століття золотарство розвивалося у двох основних напрямках – світському та церковному. Розвиток декоративно-ужиткового мистецтва в другій половині XVII–XVIII ст. характеризувався посиленням декоративного оздоблення, намаганням надати їм довершеного художнього вигляду, створювати за їх допомогою святковий та урочистий настрій. Піднесений характер виробів майстрів народного мистецтва цілком відповідав загальним запитам суспільного життя. З другої половини XVII ст. центри

художньої обробки металів переміщуються на схід – до Києва, Чернігова, Ніжина й інших міст Лівобережжя. Урізноманітнюються технічні засоби ювелірної справи, замість гравіювання ширше застосовують карбування. Позначене рисами яскравої художньої самобутності декоративно-ужиткове народне мистецтво зробило великий внесок у розвиток культури того часу.

Наприкінці XVIII і в першій половині XIX ст. українське декоративно-ужиткове мистецтво розвивалося, з одного боку, як вид народної творчості, з другого – як галузь художньої промисловості. Речі почали виробляти фабричним способом. Народні майстри, які працювали переважно в умовах домашнього виробництва, не могли задовольнити потреб, що зросли у населення, в добротних і гарних виробах. Розширення виробів декоративного мистецтва і збільшення їх кількості сприяло посиленню ярмаркової торгівлі. Кожна сім'я, нехай і найбідніша, прагнула якнайкраще прикрасити свій побут і себе.

Ювелірне мистецтво XIX–XXI ст. збагатилося важливими здобутками, хоча його значно потіснила фабрична продукція з її шаблонами та штампами. Народне ювелірство розвивалося в основному у великих містах і містечках. Основні техніки мистецтва – карбування, гравіювання, кування, штампування, лиття» [7, с. 128-129].

З 1991 року ювелірне мистецтво сучасної незалежної України почало розвиватися своїм шляхом. Роль прикрас в сучасній Україні є досить великою, адже українці завжди звертали окрему увагу на вбрання та елементи одягу. З початком вторгнення росії на територію України роль прикрас помітно посилилися, вибір прикраси отримав зовсім інше значення. Давній синкретизм тотемізму та

фетишизму отримав нове життя.

З 2014 року серед молоді все більшої популярності набували прикраси з національно-патріотичною символікою. Дизайнери прикрас відчували потребу українців у прикрасах, що маркують нашу національну приналежність, адже з 24 лютого 2022 року мільйони українців опинилися за межами України, свідомо і підсвідомо шукаючи маркери самоідентичності. Такими оберегами стали для українців вишиванки, національно-патріотичний одяг та браслети з українською символікою. На наш погляд, це є моментом психологічної підтримки для українців, оскільки деякі втратили все окрім етнічної приналежності до України. Ми дослідили популярні тенденції літнього сезону 2022 року. Справді, найбільш затребуваними стали прикраси з зображенням калини, тризубу, геометричними орнаментами, використанням синього та жовтого кольорів. На рисунку 1 зображено приклади цього виду мистецтва.

Цікавим є той факт, що зацікавилися такими прикрасами не тільки українці, а й покупці з усього світу. Зрозуміло, що таке рішення має політичне підґрунтя. Але також носіння українських прикрас підсилює оберегову функцію, дає сили нашим захисникам.

Прикраса може виконувати і функцію антидепресанта. Реабілітаційна робота з ветеранами та членами їхніх сімей може мати різні напрями та форми. Важливо, щоб постраждалі виходили з депресивного стану, відновлювали навички створювати позитивні контакти, опановували вміння вільно спілкуватися державною українською та англійською мовами, поглиблювали свої знання з історії й культури рідного народу та народів світу [8, с. 73]. Елементи прикрашання одягу виступають не лише атрибутом естетизму, а

Рис. 1.

й дозволяють поглибити знання про історію та культуру свого народу, звернутися до генетичних витоків, зрозуміти важливість орнаментування одягу.

Не тільки титуловані дизайнери приєдналися до такої ініціативи. Дитячий волонтерський рух також підтримав таку ініціативу. 7-річна дівчинка Іринка, яка втратила на війні батька і дядька, подарувала військовим уже 2 тепловізори, придбала 2 машини, нині накопичує гроші на третю. Семирічна Іринка із Рівного виготовляє і продає віночки, щоб допомогти Збройним силам України. На рисунку 2 можна побачити, що волонтерка використовує лише традиційні українські кольори та дизайн.

Вишиванка, традиційні прикраси та тематичні татування є дуже давньою традицією. Той, хто має такі речі дійсно вірить в їх оберегову функцію і це дає сили для подальшої боротьби. Саме тому серед військових популярними стали прикраси-фетиші, які передавали і передають їм матері, кохані дружини та побратими.

На думку мовознавців, етносимволи на позначення фауносимволіки створені на основі метафоричного осмислення реалій та компонентів мовних одиниць, відображають мовну картину світу українського народу, сприяють пізнанню його традицій, національної ідентичності й неповторності [9].

На рисунку 3 можна побачити і згарди (дохристиянські гуцульські амулети, що захищають від смерті на війні). Ці давні амулети також можна зустріти серед речей українських військових. Або мотанки, зроблені з любов'ю від дітей, які дають сили для боротьби нашим захисникам.

Проте більшість захисників традиційно надіють перевагу вишиваній сорочці, яку одягають під військову форму, проте дехто додає вишивку і до форми. Перевага надається саме традиційним геометричним візерункам. Оберегова вишивка – це заштита в полотно позитивна енергетика, яка даватиме захист тому, кому призначена. Наші пращури вірили, що майстриня повинна перебувати в стані надзвичайної концентрації думок – простіше кажучи, в молитві за чоловіка, якому вишиває оберіг. Оскільки українці ще з часів Київської Русі були досить набожною нацією, то більшість українців одягають натільний хрест, який є найпотужнішим оберегом та символом християнської віри.

Висновки. Прикраси – невід'ємна частина декоративно-прикладного мистецтва на всіх етапах розвитку розвитку людства. Впродовж історичних процесів змінювався їх вигляд, орнаментування, техніки виробництва та їх значення. З давніх-давен основною їх функцією була обрядово-магічна, у прикрасах поєдналися тотемізм, фетишизм та анімізм.

Рис. 2.

Рис. 3.

Наші пращури не мали чіткого розмежування між естетичною та життєво-практичною сферами людської діяльності, тільки у новітню епоху простежується такий розподіл. У сучасному глобалізованому світі нерідко на перший план виходить саме естетична функція. Проте навіть у ХХІ столітті людина нерідко згадує про оберегову функцію прикрас та елементів одягу, особливо перед прямою загрозою її життю або здоров'ю.

На всіх етапах розвитку людства прикраса була і залишається джерелом інформації щодо

статусу особи, яка її носить, її національної, етнічної, ідеологічної приналежності. Такими маркерами можуть бути не тільки прикраси, але й матеріал, кольорова гама, особливості орнаментування тощо. Як невід'ємний компонент вбрання, атрибут обрядів, звичаїв, вірувань, прикраси супроводжують людину майже все життя, тому вони є джерелом цінної інформації про побут, етичні норми, естетичні вподобання. Прикраси у процесі свого історичного розвитку набули глибокого змісту і значення.

Література:

1. Сібрук А.В., Литвинська С.В., Добровольська Л.А., Оксамитна Л.Б. Історія дослідження прикрас у міфології та фольклорі. *The Scientific Heritage*, 2021. № 75. С. 3–5.
2. Словник символів / за ред. Потапенка О. І. Київ : Народознавство, 1997. 155 с.
3. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. 2-ге видання, стер. Київ : Знання-Прес, 2003. 591 с.
4. Історія української культури у п'яти томах / за ред. Толочка П. П., Козака Д. Н., Орлова Р. С. Київ : Наукова думка, 2001. Т. 1. 1134 с.
5. Сто образів української міфології / під ред. Таланчук О. Київ : Орфей, 2002. 439 с.
6. Хвойка В. В. та його внесок у вітчизняну археологію (до 150-річчя від дня смерті) : тем. зб. наук. пр. / за ред. Ковтанюк Н. Г. Київ, 2000. 194 с.
7. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 272 с.
8. Литвинська С.В., Кошетар У.П., Сібрук А.В. Реабілітаційний аспект соціальних комунікацій в умовах російсько-української війни (на прикладі центру реабілітації та адаптації учасників АТО та ООС «Ярміз»). *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи»*, Тернопіль, 2022. С. 71–73.
9. Філіпчук М., Онуфрійчук Г. Фауносимволіка народного мовлення: асоціативні паралелі. Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2021. Вип. 21. С. 152–157.

References:

1. Sibruk, A.V., Lytvynska, S.V., Dobrovolska, L.A., Oksamytna, L.B. (2021). Istoriiia doslidzhennia prykras u mifolohii ta folklori. *The Scientific Heritage* [in Ukrainian].
2. Slovyk symboliv (1997) / Za red. Potapenka O.I. Kyiv: Narodoznavstvo [in Ukrainian].
3. Lanovyk, M.B., Lanovyk, Z.B. (2003). Ukrainska usna narodna tvorchist: Pidruchnyk. 2-he vydannia, ster. Kyiv : Znannia-Pres [in Ukrainian].
4. Istoriiia ukrainskoi kultury u piaty tomakh (2001) / red. kolehiia P P. Tolochko, D.N. Kozak, R.S. Orlov. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
5. Sto obraziv ukrainskoi mifolohii (2002) / red. O. Talanchuk. Kyiv: Orfei [in Ukrainian].
6. Khvoika, V.V. ta yoho vnesok u vitchyznianu arkheolohiiu (do 150-richchia vid dnia smerti) (2000) : Tem. zb. nauk. pr. / red. N.H. Kovtaniuk. Kyiv [in Ukrainian].
7. Antonovych, Ye. A. (1993). Dekoratyvno-prykladne mystetstvo. Lviv: Svit [in Ukrainian].
8. Lytvynska, S.V., Koshetar, U.P., Sibruk, A.V. (2022) Reabilitatsiinyi aspekt sotsialnykh komunikatsii v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (na prykladi tsentru reabilitatsii ta adaptatsii uchasnykiv ATO ta OOS «Iarmiz») [in Ukrainian].
9. Filipchuk, M., Onufriichuk, H. (2021) Faunosymbolika narodnoho movlennia: asotsiatyvni paraleli. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].